

УДК [378:37.011.3-051]:78

Дмитро Бондаренко

**ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ**

У статті досліджуються педагогічні функції як основний компонент фахової підготовки майбутніх учителів музики в інститутах мистецтв і

музично-педагогічних факультетах педагогічних університетів у ході диригентсько-хорового навчання. Обґрунтовано необхідність формування адаптивної готовності майбутніх учителів музики під час фахового навчання у вищому навчальному педагогічному закладі. Проаналізовано особливості диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музики в процесі фахового навчання.

Ключові слова: функції, мистецтво, вища педагогічна освіта, майбутній учитель музики.

Бондаренко Д. Функціональний аналіз професійної підготовки майбутніх учителів музики.

В статті розглядаються педагогічні функції як основний компонент професійної підготовки майбутніх учителів музики в інститутах мистецтв і на музично-педагогічних факультетах педагогічних університетів в час диригентсько-хорового навчання. Обґрунтовано необхідність формування адаптивної готовності студентів в час професійного навчання в вищому навчальному педагогічному закладі. Проаналізовані особливості диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музики в процесі професійного навчання.

Ключевые слова: функции, искусство, высшее педагогическое образование, будущий учитель музыки.

Сучасний етап розвитку мистецької освіти, переосмислення ідей, концепцій, адаптації педагогічних технологій до нових умов, у яких працюють сучасні загальноосвітні школи, вимагають розгляду деяких аспектів фахової підготовки майбутніх учителів музики у вищих навчальних педагогічних закладах із іншої точки зору. Специфіка навчально-виховного процесу у вищому навчальному педагогічному закладі полягає в тому, що важливу роль при підготовці кваліфікованих учителів музики відіграють музичні дисципліни. Їх реалізація забезпечує виконання основних завдань музично-педагогічної освіти щодо підготовки студентів до якісного здійснення музично-естетичного розвитку школярів.

Упровадження Державної національної програми «Освіта (Україна ХХІ століття)» потребує здійснення пошуку нових педагогічних підходів, форм і методів педагогічної роботи, засобів навчання. У контексті задекларованого в національній програмі всебічного розвитку особистості як найвищої цінності людини особливої актуальності набуває науковий аналіз педагогічних

функцій фахової підготовки майбутніх учителів музики до здійснення в подальшому музично-педагогічної діяльності з учнями загальноосвітніх шкіл.

Формування адаптивної готовності майбутніх учителів музики до диригентсько-хорової діяльності є важливим етапом їх фахової підготовки. Особливості адаптації вчителя музики до умов педагогічної праці ґрунтуються на психолого-педагогічній концепції, де враховано специфіку педагогічної діяльності вчителя музики в загальноосвітній школі, а також закономірності диригентсько-хорового мистецтва. Набуті майбутнім учителем музики компетентності у вищій школі безпосередньо пов'язані з його адаптивною готовністю до виконання фахової діяльності. Висвітленню питання розвитку адаптивних можливостей студентів в умовах музично-педагогічної підготовки у ВНЗ: присвячені роботи таких учених, як Е. Абдуллін, Л. Арчажникова, А. Козир, В. Крицький, М. Михаськова, Л. Пушкар, О. Реброва, Л. Рапацька, О. Ростовський, О. Щолокова [5; 8; 9].

Мета статті полягає в дослідженні педагогічних функцій у процесі професійної підготовки майбутніх учителів музики у вищих навчальних педагогічних закладах.

Спираючись на вищезазначене, ми розглядали діяльність викладачів циклу диригентсько-хорових дисциплін, що спрямована на розвиток адаптивних здібностей студента за допомогою педагогічних технологій із залученням інших учасників навчального процесу, як серію взаємопов'язаних дій, що обумовлюються функціями підготовки фахівців. Останнє ми розуміємо як явище, що залежить від умов навчального процесу та змінюється відповідно до їх змісту, є формою виявлення компетентності викладачів, що призначені організувати навчальну діяльність студентів. З урахуванням цього, нами виокремлено основні функції підготовки фахівців як педагогічної роботи зі студентами інститутів мистецтв і музично-педагогічних факультетів педагогічних університетів у ході диригентсько-хорового навчання, а саме: системно-цілісна, пізнавально-орієнтаційна, операційно-регулятивна, сугестивно-розвивальна, корегувально-прогностична.

Системно-цілісна функція підготовки фахівців полягає в організації викладачами навчальної діяльності студентів у процесі вивчення циклу диригентсько-хорових дисциплін у ВНЗ. Спонування

майбутніх учителів музики до самовиявлення впливає на конструювання змісту цієї організаційної роботи, що забезпечує системне засвоєння, а отже сприяє формуванню адаптивної готовності студентів до здійснення фахового навчання, активної навчальної позиції. Відомо, що музичну грамоту як передумову художнього розвитку особистості вивчають двічі: у музичній школі (основи музичної грамоти); у вищій школі із поступовим ускладненням. Це сприяє систематичності завдяки: послідовному викладанню навчального матеріалу; зорієнтуванню на здобуття тих знань, які потрібні для набуття фахових умінь; використанню фрагментів із відомих музичних творів для оволодіння наступними знаннями й уміннями в процесі вивчення нових музичних творів. Унаслідок співпраці викладачів циклу диригентсько-хорових дисциплін уможливується усвідомлення студентами логічних зв'язків між дисциплінами цього циклу та структурою фахових знань. «Перед педагогом кожного разу виникає складна творча задача перетворення змісту освіти на зміст навчання» [2, с. 359].

Пізнавально-орієнтаційна функція сприяє розширенню світобачення майбутніх учителів музики, що стає основою його практичної пізнавально-самостійної діяльності. Це дозволяє активно розвивати творче мислення студентів, музичні здібності, збагачувати їх емоційний досвід для сприймання й висловлення музичного твору, що актуалізує саморозвиток цих студентів під час вивчення диригентсько-хорових дисциплін. Така форма організації навчальної діяльності майбутніх учителів музики передбачає виявлення викладачем здатності до взаємодії зі студентами, за умов взаємовідповідальності за результативність цієї діяльності. Використання інтерактивності в процесі адаптації студентів – не самоціль, а лише засіб для створення атмосфери співробітництва, «де кожен має право висловити свою точку зору, відстоювати свою позицію, грати свою роль» [2].

При цьому орієнтаційний підхід забезпечує власну орієнтувальну основу навчальної діяльності майбутніх учителів музики, а також визначає фахову спрямованість цієї діяльності, та їх готовність до застосування фахових знань, умінь і навичок у фаховій діяльності. Оскільки саме через ціннісно-смислову систему установок особистості відбувається її залучення до пізнання творів мистецтва, необхідним у процесі фахового розвитку студентів постає прищеплення мистецьких

цінностей. У цьому процесі викладач повинен: забезпечити майбутніх учителів музики знаннями про мистецькі цінності; сприяти розвитку їх здатності до усвідомлення особливостей взірців мистецтва; використовувати набуті знання та вміння в навчальній роботі над музичним твором. До того ж, викладач свої педагогічні дії спрямовує на активізацію навчального потенціалу студентів завдяки врахуванню їх навчальних потреб, а також використанню знань про кожного з них. «Викладачеві важливо навчитися швидко вникати у стани студента, фіксувати в його поведінці мало помітні, але психологічно значущі деталі, розрізняти незначні зміни в макро- і мікроекспресії» [3, с. 366]. Це сприяє визначенню тьютором основних етапів спрямованих на досягнення студентом якісного навчального результату в процесі його фахового розвитку.

Операційно-регулятивна функція підготовки фахівців полягає в організації навчальної діяльності студентів спрямованої на формування їх адаптивної готовності до диригентсько-хорової діяльності. Враховуючи певні навчальні умови, індивідуальний рівень розвитку студентів, що пов'язаний із їх психо-фізіологічними особливостями, викладач педагогічними діями впливає на розширення навчальних можливостей майбутніх учителів музики. Тут важливим, на думку Н. Мойсеюк, постає «створення пропорційної співвіднесеності чинників людини, а саме: з навколишнім соціальним середовищем, природним середовищем, власною життєдіяльністю, і вихованням – у процесі розвитку особистості» [6, с. 68]. На початку такої взаємодії викладач своїми педагогічними діями сприяє закріпленню набутих студентами знань і вмінь. Так, використовуючи навчальний досвід студенти за допомогою викладача оволодівають прийомами навчальної роботи над музичним твором. Цьому сприяє забезпечення викладачем студентів тренувальними вправами, спонукання їх до самостійного виконання навчального завдання під контролем викладача, позааудиторної самостійної роботи, а згодом і використання набутого досвіду під час вивчення диригентсько-хорових дисциплін. Для активізації внутрішніх резервів студентів викладач залучає їх до набуття навичок групової роботи, під час якої відбувається набуття необхідних знань і вмінь як практично необхідних для здійснення навчального завдання. Так, С. Ізбаш, розглядаючи питання становлення особистості студента в процесі фахового розвитку,

підкреслює, що «слід сприяти створенню в процесі навчання атмосфери свободи, тобто умов для творчої самореалізації» [4, с. 247].

Важливим у процесі педагогічної роботи викладача зі студентами постає визначення мотиваційного кола: «в кожному наступному акті діяльності на передній план виступають психологічні утворення які включають до своєї структури мотивацію, як елемент усвідомлюваної індивідом інтенції до здійснення певного вчинку, пізнавальної та перетворюючої дії, інтелект, індивідуальні цінності, специфічні здібності та якості» [1, с. 113]. При цьому в мотиваційній регуляції навчальної діяльності майбутніх учителів музики фігурують як бажані, так і небажані стани. Викладач повинен це зафіксувати для подальшого спонукання студента до здійснення навчальних дій з метою підвищення індивідуального рівня розвитку. Студенти мають усвідомлювати високий рівень відповідальності вчителя музики, що проводить педагогічну роботу з дітьми на уроках музики. Тому формування професійних мотивів у студентів здійснюється викладачем за двома напрямками: внутрішній світ студента; навчальне середовище, де здійснюється його фаховий розвиток.

Сугестивно-розвивальна функція спрямована до використання сугестивних можливостей викладача для здійснення позитивного впливу на процес фахового розвитку студентів. Так, викладач приймає роль сугестатора, що співпрацює з сугестантом-студентом. Для здійснення цілеспрямованого впливу на установку сугестантасугестатором використовуються певні прийоми та засоби. Одним із цих прийомів можна вважати викладені певним чином відомості, що використовуються викладачем у педагогічній роботі з певною метою. Використання можливостей хорового твору уможливує художній вплив на особистість студента завдяки сугестивним засобам виразності: довжині, темпу, висоті, гучності, тембру, артикуляції, способу образотворення. Короткий і цікавий певний інформаційний пласт дозволяє створити необхідний образ і націлити засоби музичної виразності на запам'ятовування студентом виокремлених компонентів. Лаконічна побудова викладення студентом хорових творів або їх фрагментів забезпечує цілісне сприйняття на основі поєднання механізмів логічного та образного мислення. Викладач під час музично-теоретичного аналізу даних спонукає студентів до перетворення набутих знань у дієву силу

художнього розвитку, що супроводжується отриманням естетичної насолоди як однієї з потреб майбутнього вчителя музики. Для того, щоб активізувати навчальну роботу студентів і постійно утримувати їх у цьому стані викладачу необхідно сугестувати їм віру у свої навчальні можливості. Це потребує виявлення індивідуальних здібностей, інтересів і нахилів як внутрішньої опори для побудови організації адаптивного процесу студентів до диригентсько-хорової діяльності. «Щоб сугестувати студенту віру у свої сили, укріпити його волю, бажання подолати труднощі, викладач може використовувати прийом авансування довір'я, який полягає у спеціальних дорученнях індивідуальних завданнях. Для створення обстановки довіри вироблено ряд правил визнання відчуття дорослості і самостійності студента, його достоїнств; вияв педагогічного оптимізму: обережність в оцінці його навчальних можливостей; терпимість, чесність у відношенні зі студентами; повага національних традицій, звичаїв» [3, с. 366].

Для того, щоб погодити цілі фахового навчання і особистісні навчальні цілі студентів, викладач може використовувати збалансовану систему показників фахового розвитку, побудовану з урахуванням особливостей індивідуального розвитку. Це дозволяє викладачу систематично відстежувати фактори впливу на ефективність навчальної діяльності студентів. Ця система включає чотири складові (мистецьку, індивідуальну, компетентісну, практичну), що вбирає комунікативні показники й оцінки, які забезпечують розуміння необхідності самовиявлення майбутнього вчителя музики у фаховій діяльності. У рамках фахового навчання майбутніх учителів музики мистецька складова включає показники ефективності музичного розвитку, а також оцінку фіксованого рівня цього процесу. Оцінюються музичні здібності, які постають передумовою якісного здійснення студентом навчальної роботи над музичним твором. Індивідуальна складова, по суті, становить внутрішній механізм взаємодії студента з викладачем, що спрямовано на поліпшення здійснення наявних видів навчальної діяльності, а також на формування комунікативних умінь для побудови основних елементів ефективних відносин із іншими суб'єктами навчального процесу. Компетентісна складова спрямована на формування фахових знань, умінь і навичок студентів, що передбачає відповідність між організацією цього процесу та поставленими навчально-

виховними цілями. Практична складова націлена на дослідження різних типів показників, їх практичної зорієнтованості, а також на врахування проблем музично-естетичного розвитку школярів загальноосвітньої школи. Важливим є взаємозв'язок ВНЗ із загальноосвітньою школою, що уможлиблює практичне застосування майбутніми вчителями музики набутих знань, умінь і навичок. Збалансована система показників фахового розвитку зорієнтована на досягнення рівноваги між теоретичними, практичними напрямками фахової підготовки фахівців, а також педагогічними та мистецькими індикаторами; внутрішніми й зовнішніми складовими навчальної діяльності; традиційними сучасними педагогічними технологіями. Одна з головних задач викладача – це формування динамічного характеру організації навчальної діяльності майбутніх учителів музики, що охоплює всі дисципліни диригентсько-хорового циклу. В цілому окреслена педагогічна підтримка з боку викладача має сприяти ґрунтовності фахових знань студентів, розвитку їх умінь використовувати музичні здібності, навчальний досвід повною мірою.

Розвивальне навчання дозволяє передбачити самовиявлення майбутнього фахівця у фаховій діяльності. Ця функція передбачає активізацію творчих підходів студентів до вирішення навчальних завдань. Разом із забезпеченням студентів навчальними завданнями розвиваючого характеру викладач застосовує методи, що спрямовано на виявлення студентом ініціативи під час фахового навчання. Паралельно з цим, викладач забезпечує майбутніх учителів музики навчальними вправами для розвитку їх емоційно-чуттєвої сфери. До того ж, викладач спонукає студентів до вільного висловлення власної думки, використання набутих знань, умінь і навичок у процесі розвитку здатності до експериментування.

Корегуально-прогностична функція сприяє створенню ефективних умов застосування викладачем форм, методів, засобів для організації адаптації студентів до диригентсько-хорового навчання як діяльності, спрямованої на активізацію їх навчального потенціалу, соціальної активності та фахового розвитку. Корегувальне постає в педагогічних діях викладача, спрямованих на виявлення недоліків у фахових знаннях і вміннях студентів, з'ясуванні причин відхилення отриманих результатів від навчальних норм, знаходженні шляхів підвищення їх індивідуального рівня розвитку. Водночас, усвідомлення студентами необхідності виконання вказівок викладача,

активна співпраця з тьютором у цьому процесі впливає на результативність корегувального процесу. «Ступінь адаптивної активності більшості майбутніх фахівців залежить від стратегії адаптивної поведінки студентів, їх уміння систематично здійснювати самоконтроль навчальних успіхів і готовності корегувати особисті навчальні дії у вузівському процесі» [7, с. 146].

Отже, для створення сприятливих педагогічних умов формування адаптивної готовності майбутніх учителів музики під час вивчення диригентсько-хорових дисциплін у вищому навчальному педагогічному закладі необхідно враховувати специфіку педагогічної діяльності вчителя музики в загальноосвітній школі та закономірності диригентсько-хорового мистецтва. У навчально-виховному процесі всі педагогічні функції взаємопов'язані. Тому завдяки застосуванню спеціальних педагогічних методів уможливорюється компенсація менш розвинених функцій і взаємного доповнення, що спрямована на формування адаптивної готовності студентів до музично-педагогічної діяльності.

Перспективи подальших напрямків дослідження вбачаємо в удосконаленні методичного забезпечення самостійної навчальної діяльності студентів під час вивчення музичного твору для хорового колективу, що сприяли б підвищенню диригентсько-технічних умінь, інтелектуальних умінь, а також умінь щодо розучування шкільної пісні з учнями загальноосвітньої школи.

Література

- 1. Абульханова-Славская К. А.** Деятельность и психология личности / К. А. Абульханова-Славская. – Москва : Наука, 1980. – 334 с.
- 2. Зеленкова Н. І.** Психолого-педагогічна підтримка особистісного саморозвитку студентів в процесі вузівської освіти / Н. І. Зеленкова // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць. – Кривий Ріг, 2009. – Вип. 25. – С. 15–19.
- 3. Зязюн І.** Наука і мистецтво педагогічної дії / І. Зязюн // Професійна освіта : педагогіка і психологія : польсько-український і українсько-польській щорічник / [ред. І. Н. Зязюн]. – Ченстохова; Київ : [б. в.], 2001. – С. 357–380
- 4. Ізбаш С. С.** Проектна діяльність як засіб соціально-професійної адаптації студентів до виховної роботи в школі / С. С. Ізбаш // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць. – Кривий Ріг, 2006. – Вип. 15. – С. 245–251.
- 5. Козир А. В.** Професійна майстерність учителів музики : теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти : [монографія] / А. В. Козир. – Київ : Вид-во НПУ

ім. М. П. Драгоманова, 2008. – 380 с. **6. Мойсеюк Н. Є.** Педагогіка : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Н. Є. Мойсеюк. – 5-те вид., доп. і перероб. – Київ : Кондор, 2007. – 656 с. **7. Москалець М. М.** Самоконтроль як спосіб успішної адаптації студентів до професійної підготовки в умовах вищої школи / М. М. Москалець // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць. – Кривий Ріг, 2010. – Вип. 27. – С. 144–149. **8. Пушкар Л. В.** Методичні засади формування музичних компетенцій студентів педагогічних університетів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (музика)» / Л. В. Пушкар. – Київ, 2009. – 20 с. **9. Ростовський О. Я.** Педагогіка музичного сприймання : [навч.-метод. посібник для студ. вузів, учителів музики та викладачів муз.-пед. ф-в] / О. Я. Ростовський. – Київ : ІЗМН, 1997. – 248 с.

SUMMARY

Bondarenko D. Functional analysis of professional training of future teachers of music.

The article examines pedagogical functions as basic components of professional training of future music teachers at institutes of arts and musical-pedagogical faculties of pedagogical universities during the choral conductor-forming adaptive teaching. The purpose of the article is to study the teaching functions in the process of training future music teachers in higher education institutions. Formation of adaptive readiness of future teachers of music for choral conductors is an important stage of their training. The peculiarities of adaptiveness of music teachers to the conditions of pedagogical work based on a psycho-pedagogical concept, which imply the necessity to take into account the features of teaching music teacher for work in secondary schools, as well as laws and choral conductors. Acquired competence of future music teachers in higher education establishments directly relates to their adaptive readiness to perform professional activities. We have singled out the basic functions of training students of the Institute of Arts and Music and the Faculty of Education in Pedagogical Universities in the course of conducting and choral studies, namely, system-integrated, cognitive orientation, operational and regulatory, suggestively-training, predictive-correction.

The function of training system-integrated specialists is to organize training teachers of students in the study cycle conducting and choral disciplines in universities. Cognitive-orientation features imply the outlook for future music teachers, which is the basis of their practical-cognitive self-employment. Operational and regulatory function of preparation of experts is to organize educational activities aimed at students' formation their adaptive readiness for conducting and choral activities. Suggested developing functions are directed for the use of possibilities of teachers to make a positive influence on the

professional development of students. Corrective, predictive function helps to create effective conditions for teaching forms, methods and tools for the adaptation of students to study choral conductor-like activity aimed at fulfilling their educational potential, social activity and professional development. This compensation is impossible without less developed functions and complementarities.

Key words: function, art, higher teacher education, future music teacher.